B. Teensma

Litteraire, filologische en moralistische bespiegelingen over de Siamese penisbel

In: Bijdragen tot de Taal-, Land- en Volkenkunde 147 (1991), no: 1, Leiden, 128-139

This PDF-file was downloaded from <http://www.kitlv-journals.nl>

B.N. TEENSMA¹

LITERAIRE, FILOLOGISCHE EN MORALISTISCHE BESPIEGELINGEN OVER DE SIAMESE PENISBEL

In Zuidoost-Azië was het in het verleden niet ongebruikelijk het mannelijk lid te verfraaien door er een staaf met knopjes aan de uiteinden doorheen te steken.² Naast zulke *palang* vindt men in de literatuur echter ook gegevens over zeldzamere penisbellen, die tot circa 1700 vooral in Burma en Siam in zwang waren. Het betreft geen klepelklokjes die door middel van haak of staaf aan de roede werden bevestigd, maar met een rammelsteentje gevulde holle kralen die door een insnijding in de huid van de penisschacht subcutaan op het lid werden gelegd. Na de operatie werd de wond weer dichtgenaaid. Zulke penisbellen konden in omvang en materiaal variëren, en men hoefde zich niet tot één exemplaar te beperken. De rammelende roedes van Siam hebben uiteraard de belangstelling van buitenlandse bezoekers getrokken, en menigeen heeft het fenomeen in zijn reisverslag vermeld. Sommigen volstonden met een neutrale beschrijving, anderen reageerden er vol bevreemding en afschuw op. Uit 1433 stamt een zeer volledige en objectieve beschrijving van de Chinese auteur Ma Huan:

‘When a man has attained his twentieth year, they take the skin which surrounds the *membrum virile*, and with a fine knife shaped like the leaf of an onion they open it up and insert a dozen tin beads inside the skin; then they close it up and protect it with medicinal herbs. The man waits till the opening of the wound is healed; then

¹ De auteur betuigt zijn hartelijke dank voor waardevolle oriënterende hulp aan Mw. Dorotheë Buur, documentaliste van het KITLV te Leiden, en de Heer G.J. Winkelhorst te Aalten.

² Algemene achtergrond-informatie in: Brown, Edwards en Moore 1988.

B.N. TEENSMA promoveerde aan de Universiteit van Amsterdam en is universitair docent Portugees en Braziliaans bij de vakgroep Talen en Culturen van Latijns-Amerika van de Rijksuniversiteit te Leiden. Hij is gespecialiseerd in de geschiedenis van de Sefardische Joden te Amsterdam en de geschiedenis van de Portugese overzeese expansie en publiceerde eerder: ‘Resentment in Recife; Jews and Public Opinion in 17th-Century Dutch Brazil’, *Essays on Cultural Identity in Colonial Latin America*, Leiden: TCLA, 1988, en Jacques de Coutre, ‘*Como remediar o Estado da India? Being the Appendices of the Vida de Jacques de Coutre (Biblioteca Nacional, Madrid, ms. 2780)*’, Edited with an introduction, notes and index, Leiden: Centre for the History of European Expansion, 1989. Dr. Teensma is te bereiken op: St. Jacobsgracht 2a, 2311 PW Leiden.

he goes out and walks about. The beads look like a cluster of grapes. There is indeed a class of men who arrange this operation; they specialize in inserting and soldering these beads for people; and they do it as a profession. If it is the king of the country or a great chief or a wealthy man who has the operation, then they use gold to make hollow beads, inside which a grain of sand is placed, and they are inserted in the *membrum virile*; when the man walks about, they make a tinkling sound, and this is regarded as beautiful. The men who have no beads inserted are people of the lower classes. This is a most curious thing.' (Ma Huan 1970: 104.)

De Venetiaan Nicolò de' Conti, die aan het begin van de 15e eeuw over Siam's buurland Burma heeft bericht, stond daarentegen afwijzend tegenover het verschijnsel. Hij kon Ma Huan's gegevens echter bevestigen, gaf bijzonderheden over de omvang der penisbellen, en vermeldde de reden van hun populariteit. Sprekend over de stad Ava in het toenmalige Nederburmaanse rijk Pegú zegt hij:

'In this city . . . there were several shops of ridiculous and lascivious things, about which I have written for the fun of it; in these shops only women sell things which we call 'ringers' because they ring out like bells; they are made of gold, silver or brass, and are as big as a small nut. The men, before they take a wife, go to these women (otherwise the marriage would be broken) who cut the skin of the virile member in many places and put between the skin and the flesh as many as twelve of these 'ringers' (according to their pleasure). After the member is sewn up, it heals in a few days. This they do to satisfy the wantonness of women: because of these swellings, or tumor, of the member, the women have great pleasure in coitus. The members of some men stretch way down between their legs so that when they walk they ring out and may be heard.' (Bracciolini en de Varthema 1963: 14.)

Zodra de Portugezen aan het eind van de 15e eeuw de zeeweg naar Azië via Kaap de Goede Hoop hadden gewezen, en een paar decennia later ook de route via Straat Magalhães was aangetoond, begon de stroom Westerse reizigers naar Zuidoost-Azië aan te zwellen. Vroeger of later bereikten hun reisverslagen Europa, en in een aantal daarvan werd opnieuw van de penisbellen melding gemaakt. De Christelijke wereldbeschouwing van die auteurs zorgde er natuurlijk voor dat de meesten hunner het verschijnsel volstrekt afkeurden.

Na verloop van tijd begonnen ook mensen die zelf nooit in die gewesten waren geweest, over het onderwerp te schrijven. Daar de gemiddelde orthodoxe Christen-Europeaan zich destijds niet voor kon stellen dat men zich elders in de wereld aan dergelijke operaties onderwierp met geen

ander doel dan de wellust te verhogen, werden de nuchtere ethnologische redenen al gauw door moralistische verklaringen overwoekerd. De meeste Europese auteurs zullen het verontrustend gevonden hebben dat er ginds vrouwen rondliepen met zoveel invloed op hun mannen, dat zij hen tot ingrijpende penis-operaties wisten over te halen. Waarheid en fantasie begonnen in elkaar over te lopen, en de bellen verplaatsten zich in hun verbeelding van ingebed achter de schachthuid naar bengelend aan de voorhuid. In zo'n geest schreef de 17e-eeuwse Engelsman Thomas Herbert, die nooit verder dan Ceylon was gekomen, over het volk van Siam:

'And for the people, as report goes, they have been detestable sodomites; a sin so hateful to Nature as not to be named; for as an unnatural uncleanness it abhors it. Now to deter these catamites [schandknappen], a late Queen Rectrix prudently commanded that all the male-children should have a bell of gold in which was an adders tongue dried put through their prepuce; which by custom took away the contempt and became their ornament, so that at this day some will exceed and . . . have three or four of those bells pendent. But when they have a mind to marry, the mid-wife presents a soporiferous potion, during whose operation the bell is loosed from the flesh and fastened to the fore-skin, and the unguent being applied the cure is quickly perfected.' (Herbert 1677: 358.)

De Engelsman Ralph Fitch kende Siam en Burma wèl van eigen waarneming. Hij was daar via de Perzische Golf en Goa heen gereisd, en verbleef er in de jaren 1586 en 1587. Zijn gegevens over de penisbellen zijn overigens grotendeels aan contemporaine Portugese bronnen ontleend, die hij ook in hun moralistische commentaren op homosexualiteit volgt. Een vlot vertaald uittreksel van zijn reisverslag verscheen in 1706 bij de Leidse boekverkoper Pieter Van der Aa, waaruit het volgende fragment afkomstig is:

'In Pegú, en in 't geheele land van Ava, . . . Siam en Bramas [Burma], hebben de mannen in hun schamelheyd twee of wel drie ronde dog holle balletjens. Deese weten sy daar in te steken (mids een opening in het buytenste vel te maken) als sy 25 of 31 jaren oud sijn, en wanneer het hen goed dunkt daar weder uyt te nemen. Als yemand getrouwd is en sijn vrouw in de kraam komt, moet de man voor elk kind tot drie toe sulke balletjens in sijn gemagt insteeken, welke na hun seggen van de vrouwen soo begeerd word en versonnen is opdat se tot de snoode sonden van manspersoonen te misbruyken niet vervallen soudon, waartoe de menschen alhier in voorige tijden soo genegen waren dat er schaars menschen genoeg geteeld wierden. Hier was ook een order dat de vrouwen geen wijder rokken dan van drie elleboogs-ellen om hun benedenlijf dragen mogten, die dan soo

nauw en kort zijn datse over straat gaande met het eene been tot boven de knie bloot gaan. De bovengemelde balletjens zijn alle niet van eene soort; de kleynste zijn als een kleyne okkernoot dog geheel rond, en de grootste soo groot als een gemeen hoender-ey; sommige zijn van koper en andere van silver (en soo zijn die van den koning en van sijne edellieden) die dan verguld en aardig gemaakt zijn, en klinken of rammelen gelijk als een bel; dog daar zijn er ook van loot die sy *selwy* noemen, welke niet veel geluyd geven en minder kosten en van het gemeender slag van menschen gedragen werden. De koning neemt somtijds de sijne uyt en vereerd deselve aan yemand van zijn adel die het als een groot geschenk (als er de koning sig van bediend heeft) ontfangt. Met één woord: sij weeten sulke balletjens in te steken en de plaats in seven of agt dagen weder te genesen.' (Fitch 1706:35.)

Ook Nederlandse reizigers kwamen met penisbel-verhalen thuis. Jan Huygen van Linschoten maakte er in zijn bekende *Itinerario* van 1596 melding van, met de toevoeging dat hij een exemplaar aan de Enkhuizense stadsgeneesheer Bernardus Paludanus [ten Broecke] cadeau had gedaan (Linschoten 1910: 68). Verder heeft de Hollandse admiraal Jacob van Neck, die in 1602 de Siamese havenstad Patani had aangedaan, er in zijn scheepsjournaal uitvoerig en realistisch over bericht. Daarnaast kan men het François Valentijn niet kwalijk nemen dat hij als 18e-eeuwse predikant zijn lezers op de ondertussen in Europa populair geworden moralistische verklaring van het doel der penisbellen vergast. Het is niet oninteressant om achtereenvolgens de meningen van Van Neck (1602) en Valentijn (1726) over het nut van die rammelaars te citeren.

1. (*Van Neck*.) 'Als men henlieden vraechde tot wat einde dees bellen dienden, seyden sij dat die alsoo gebelt bij de vrouwen noyt en converseerde, de rechte wellust van bijslapen niet gesmaect en hadde, ende daerenboven seggen sij dat de vrouwen daer een onuytspreckelijck wellust in rapen. Sij verhaelen daer wonderlijke vremdicheyden van, die ick om der eerbaerheyt wille nalate te seggen. De Mahometanen verachten deese bellen als een dinck dat tegen de natuyre is; het en word oock van niemant anders gepleecht als van den heydenen, van den grooten soowel als van den gemeenen, ia van den coningen selve.' Van Foreest en de Booy 1980:225-6.)
2. (*Valentijn*.) 'Dit volk plagt tot de sodomie en tot het gebruyk der schand-jongens zeer geneigd te zijn; dog zekere verstandige koningin bragt dit door deze twee middelen af. Voor het eerst belastte zij op zekere zware straffen dat alle mans een zilvre of een vergulden houten kogel tusschen 't vel en vleesch van hunnen

roede zouden hebben te schuyven. Om dit uyt te voeren wierden zij ergens mede dronken, en dan ondertussen de huyd der roede sagtkens los gemaakt, de kogel er tusschen geschoven, en de wonde in korten tijd genezen. Het welke verrigt zijnde, waren zij niet in staat om die zonde meer te plegen. Ten anderen belastte zij dat de vrouwlieden met de armen, met den boezem en zelfs met een groot deel van hun lijf, bloot, en maar met een dun kleedje er over zouden gaan, om daardoor de mans te meer tot de vrouw aan te lokken, en van die zonden af te brengen. Men vind ook in dit gansch koninkrijk geen eigentlijke maagden, vermits men de vulva der jonge meyskens al van jongs aan met eenig mengzel bestrykt, 't geen die deelen dan al merkelyk opend en wijder maakt, omdat zij daarna te beter in staat mogten zijn om van de mans, zonder smerte van die kogels te lijden, bekend te kunnen werden.' (Valentijn 1726:136.)

Deze citaten zouden met nog veel meer voorbeelden aangevuld kunnen worden, maar dat zou langdradig worden. Het hoeft bovendien niet, daar de Amerikaanse historicus Donald Lach de relevante literatuur over dit onderwerp in een korte alinea doeltreffend heeft samengevat. Hij begaat daarin echter dezelfde fout welke wij eerder ook bij Thomas Herbert waarnamen: als Westerling kan hij zich niet voorstellen dat de penisbellen subcutaan op de roede werden neergevleid. Ten onrechte laat hij ze daarom aan de voorhuid hangen, een fout die de inmiddels georiënteerde lezer stilzwijgend gelieve te verbeteren.

'The men of Pegu, according to their wealth and social position, are reported by many of the sixteenth-century writers to insert little round bells into their sexual organ in the flesh of the foreskin. These bells, which are described as being the size of acorns or small plums, are made of gold, silver, or lead, and the more expensive golden ones are said to have delightful "treble, contralto, and tenor tones". The men of Pegu, Pires reports, are very popular with the ladies of Malacca, "the reason for this must be their sweet harmony". The bells are reportedly the invention of an early Burmese queen who wanted to enlarge the male sexual organ for the greater gratification of women, and to break the Burmese men of their addiction to sodomy.' (Lach 1965:553.)

In bovenstaande samenvatting kon geen gebruik gemaakt worden van een sindsdien ontdekte zeer uitvoerige beschrijving, die geheel op eigen waarneming van de auteur is gebaseerd. Ik doel hier op de autobiografie van de Vlaming Jacques de Coutre (1575-1640), die dertig jaar van zijn leven in Azië heeft gesleten, en ook Siam heeft bezocht. De man heeft lange tijd in Goa geleefd en gewerkt, de hoofdstad van Portugees Azië, en zijn in

slecht Portugees geschreven levensverhaal werd later in Madrid door zijn zoon Steven in het Spaans vertaald. Het op 1640 gedateerde handschrift draagt de onopvallende titel: *Het leven van Jacques de Coutre, afkomstig uit Brugge, graafschap Vlaanderen, overgezet in de huidige vorm door zijn zoon Don Esteban de Coutre.* / [Vida de Jacques de Coutre, natural de la ciudad de Brugas, condado de Flandes, puesto en la forma que está por su hijo Don Estevan de Coutre.] Het bevindt zich onder manuscriptnummer 2780 in de Nationale Bibliotheek te Madrid. De Spaanse versie is begin 1991 aldaar in druk verschenen, en voordien brachten Johan Verberckmoes en Eddy Stols er in 1988 in België een Nederlandse vertaling van uit onder de titel: *Aziatische omzwervingen. Het levensverhaal van Jacques de Coutre, een Brugs diamanthandelaar* (De Coutre 1988). In 1989 verscheen een reeks aan de tekst van de autobiografie toegevoegde politieke en economische verhandelingen in Leiden in druk (De Coutre 1989).

Deze codex is een zeer belangrijke bron voor de kennis van Portugees Azië, juist in een periode dat andere Europese naties zich daar begonnen te roeren. Naast politieke en economische feiten vindt men er een rijkdom aan sociologische en ethnologische gegevens over gebieden die zich uitstrekken van Mesopotamië tot de Filippijnen. Don Esteban verdient dan ook alle waardering voor het feit dat hij zijn vaders aantekeningen in een keurig volume heeft gebundeld, en daarmee voor verlies gered. Hij werd in Goa geboren, had die stad en haar omgeving nooit verlaten, en was in 1623 als 16-jarige jongen naar Europa vertrokken. Van Aziatische zaken wist hij dus weinig af, en dat blijkt voortdurend uit de Spaanse vertaling die hij van zijn vaders levensverhaal heeft gemaakt, want op zijn kwaliteiten van tekstbezorger valt veel af te dingen. Veel woorden uit het origineel – soms normale Romaanse, maar vooral exotische Aziatische – hebben hij en zijn ingehuurde Spaanse klerk slecht gelezen, en in hun tekst optisch-benaderend weergegeven. De vertaling bestaat dan ook geregeld uit wartaal. Om daar een indruk van te geven laat ik een bescheiden lijst van hun wanprestaties volgen. In de linkerkolom staan de gerestaureerde vormen, rechts vindt men de gepleegde verbasteringen:

adives	aduanas	Latín	hostia
barbante	turbante	macanas	yzaras
Batusavar	Batalavar	malabar	caldea
Bechete	Visuto	Nandial	Gostual
Bicholí	Cudalí	Nizam Šá	Yzarasá
Bidar	Sagar	Osmanes	Sismenes
canasta	banasta	Parvís	Traves
cántaras	bardacas	pelear	petrar
Carmanšar	Casensultán	perro	cuerpo
cebadera	lavadera	Quešome	Sexcuri
chapa	thara	Rayapur	Xagapor
Curnol	Pelvor	ruve	rune

dátiles	de Mes	St. Esprit	Floripes
desmontable	de Mantible	Tandur	Bondur
Himad Šá	Partanxá	Tinos	Tutos
Hinzir	Cangir	víveres	árboles.

Het hoeft geen betoog dat het herstellen van zulke fouten veel tijd en naspeuringen van een gewetensvol tekstbezorger vergt. Die dient er zich overigens van bewust te zijn dat hij niet alle ongerechtigheden heeft opgespoord, zodat toekomstige onderzoekers nog diverse correcties zullen kunnen aanbrengen. Deze opmerkingen vooraf zijn nodig om De Coutre's penisbel-paragraaf van het juiste commentaar te voorzien.

De desbetreffende tekst van het Spaanse origineel bevindt zich op de folio's 48r en 48v van het genoemde manuscript, en die van de Nederlandse vertaling op de bladzijden 85 en 86 van de editie van 1988. Hoewel het inmiddels duidelijk is geworden dat de bewuste bellen onder de penischachthuid werden ingebracht en niet aan de voorhuid ingehaakt, staat in de Spaanse tekst nadrukkelijk vermeld dat men *ze en la cabeza de la natura* droeg, wat door Verberckmoes en Stols correct met *op de eikel van de penis* werd vertaald. Daar Jacques de Coutre naar eigen zeggen bij een operatie aanwezig is geweest waar zo'n bel verwijderd werd, kan die foute plaatsaanduiding niet van hem afkomstig zijn, en moet hij aan zoon Steven worden toegeschreven. In overeenstemming met de voorbeelden uit het afgedrukte foutenlijstje mogen wij veronderstellen dat er ook hier een optische fout in het geding is, en wel vermoedelijk een verwarring van de woorden *cabeça* en *cabaça*. Betekent *Prt. cabeça* / *Sp. cabeza* inderdaad *hoofd, kop, top, punt* en dergelijke, daar draagt *Prt. cabaça* / *Sp. calabaza*, althans in het Portugees, naast de hoofdbetekenis *kalebass* de nevenbetekenissen *gieter* en *hanger* – van een ketting of oorbel (Silva 1950:666). Ik vermoed dan ook dat vader Jacques in zijn Portugese grondtekst *na cabaça* heeft geschreven, wat met *in z'n gieter* vertaald kan worden; en dat zoon Steven *cabaça* tot *cabeça* verhaspelde, wat hem noopte tot de toevoeging van de woorden *de la natura*: 'van zijn penis'. Even verder gebruiken Verberckmoes en Stols in hun vertaling van dit fragment nog twee keer het woord *eikel*, waar de Spaanse versie *natura* of wel *penis* geeft. Bovendien geeft de Spaanse tekst, doelend op de subcutane lokatie der objecten, de neutrale lezing *metido dentro de la carne*, 'in het vlees geplaatst', in plaats van het veel ingrijpender *in het vlees gedrongen* uit de Nederlandse vertaling. Na deze inleiding kan men het desbetreffende fragment in de vertaling van 1988 op zijn juiste waarde schatten.

'Naast deze dingen heb ik bij de bewoners van dat koninkrijk en die van Pegú gezien dat alle grote heren, de middenklasse en zelfs de kleine lieden op de eikel van de penis twee bellen dragen, die in het vlees gedrongen zijn. Zij noemen die bellen bruncioles. Ze lijken even groot als noten en klinken zeer helder; de grote heren dragen

er twee en zelfs vier meer. In gezelschap van vijf Portugezen bezocht ik een mandarijn. Die had net bevolen een chirurg te roepen om hem een van de bruncioles uit te trekken, omdat dit hem had gekwetst en zijn penis daardoor gezwollen was. Tijdens ons bezoek kwam de chirurg binnen. Zoals het in dat land de gewoonte is, haalde deze chirurg zonder zich te schamen die bel er voor onze ogen uit. Eerst gebruikte hij een scheermes om de eikel te openen en er één bel uit te halen. Hij naaide de eikel dicht om later, als het genezen was, de operatie te herhalen en het eruit gehaalde belletje er terug in te steken. ... De belletjes kunnen van goud, zilver of koper zijn. Elkeen draagt er naargelang hij kan. Ontelbare winkeltjes in alle steden en dorpen verkopen niets anders dan zulke bruncioles. Zij die ze niet dragen, staan slecht aangeschreven als homo's. Hoewel ze pijn en last berokkenen, doet iedereen getrouw mee aan dit verschijnsel. In dit land krijgen maagden geen waardering en ze stellen op hun maagdelijkheid ook geen prijs, want omdat ze deze uitvinding gewoon zijn, kunnen ze hun maagdelijkheid toch niet behouden. Vandaar dat de moeders hun kleine meisjes daarvoor klaar maken met houten instrumenten.' (De Coutre 1988: 85-6.)

Jacques de Coutre is de enige auteur die van het bestaan van propedeutische vagina-rekkers gewaagt, waarmee hij het eufemistische zoetsappige 'mengzel' van Dominé Valentijn op afdoende wijze van de tafel veegt. Ook is hij de enige auteur die de destijds gebruikte naam der penisbellen vermeldt. Voor een nader commentaar op die door hem gegeven term dienen wij allereerst de bewuste passage in handschrift 2780 van de Nationale Bibliotheek te Madrid te raadplegen. Wij vinden daar drie schrijfwijzes voor het woord. Onderaan folio 48r staat in grote letters *Bruncioles* in de kantlijn geschreven, en in de tekst zelf drie keer de variant *brunchol(es)*. In de bovenste helft van folio 48v treffen wij daarentegen twee keer de variant *buncholes* aan. Uiteraard kan maar één vorm de juiste zijn. De in de kantlijn geschreven variant *bruncioles* kan worden afgevlagd, daar die marginale toevoeging er pas later door een onbekende lezer werd neergezet. De vormen *bunchol* en *brunchol* blijven dan over. Bij het bepalen van de uiteindelijke keuze werden wij op weg geholpen door de terloopse vermelding van het woord *bungkal* op bladzij 59 van de in noot 2 reeds genoemde bibliografie van Brown, Edwards en Moore, dat voor zou komen in een artikel uit 1885 van de Nederlandse auteur G.A. Wilken. In dat artikel, *De besnijdenis bij de volken van den Indischen Archipel* getiteld, troffen wij het volgende fragment aan:

'Bij eenige Alfoersche stammen bestond eene andere gewoonte, namelijk om insnijdingen in de huid van den penis te maken en daarin kleine steentjes te leggen, waardoor dit lichaamsdeel eene bultige oppervlakte verkreeg. Deze laatste operatie nu wordt ook bij

de Bataks gevonden. Onder de voorwerpen bij de, tot den Daïrischen stam behorende, Bataks in gebruik, door dr. Hagen ingezonden op de Internationale Koloniale en Uitvoerhandel Tentoonstelling te Amsterdam in 1883, vinden wij ook vermeld twee stuks *persimbraen*, lapilli trianguli albi, qui parvarum incisionum ope, saepe numero 20 v. 30, sub cutem penis ingeruntur, ad augendam in coitu mulierum voluptatem. Dr. van der Tuuk maakt van dit gebruik eveneens gewag. Hij noemt die voorwerpen *bungkal* en zegt dat zij van hima (het Maleische kima, eene reusachtige schelpsoort), ivoor of ook wel goud gemaakt zijn.' (Wilken 1885:204.)

De verwijzing naar Dr. van der Tuuk deed ons onverwijld diens befaamde *Bataksch-Nederduitsch woordenboek* raadplegen (van der Tuuk 1861: 401). Daar vindt men in Batakse karakters het woord *bungkal* op bladzij 401, kolom 2, met erachter de volgende definities:

- 'I. driehoekige stukjes *hima*, ivoor of wel goud, die onder de huid van de mannelijke roede gehecht worden, om de wellust van de vrouw te verhoogen; sommigen hebben er tot zeven.
- II. lood goudwigtjes (M.; vgl. 't Mal. woord).'³

De twee door Wilken genoemde *bungkal* bevinden zich thans in het Rijksmuseum voor Volkenkunde te Leiden. Zij staan als volgt vermeld op bladzij 42 van H.W. Fischers beschrijving der Batakse collectie:

'Steentjes (*boengkal* of *kaling-kaling*), (twee ex.), wit, driehoekig prismatisch. Worden, soms ten getale van 20 tot 30 onder insnijdingen in de opperhuid van den penis geschoven en groeien daar vast. Ad augendam in coitu mulierum voluptatem. Karo en Pakpak. L. 0,8 en 1,2 dm. 0,7-1 cm.' (Fischer 1914:42.)

De gegevens van De Coutre, Van der Tuuk, Wilken en Fischer maken de volgende conclusie mogelijk. In enkele niet-geïslamiseerde gebieden op Sulawesi en Sumatra is het onder de penishuid inbrengen van wellustverhogende objecten tot in de 19e eeuw in zwang gebleven. – In sommige gebieden van Zuidoost-Azië worden zij waarschijnlijk nog steeds gebruikt. – In de Bataklanden droegen zij Maleise namen, respectievelijk *bungkal* en *kaling-kaling* (tinnetje). Het eerste woord, dat in feite goudgewicht betekent, werd aan het einde van de 16e eeuw eveneens gebruikt voor de toenmaals in Siam populaire klingelende peniskralen. De vorm *bunchol*, die men aantreft in de Spaanse tekstbewerking van de autobiografie van de Vlaming Jacques de Coutre, is vermoedelijk een door diens zoon begane verschrijving van *bunchal*. Want toen genoemde Vlaming in het najaar van 1593 in Malakka arriveerde, heeft hij waarschijnlijk voor het eerst over *bungkal* horen spreken door zijn goede Venetiaanse vriend

³ Over van der Tuuk consultere men: van der Tuuk 1962.

Signor Martinela (De Coutre 1988:54), die hem dat woord als *bunchale* zal hebben voorgeschreven. De combinatie van al deze feiten weersprekt tenslotte Donald Lachs opmerking over penisbellen die in een voetnoot van zijn reeds eerder vermelde boek geformuleerd staat: 'Until about 1700 the European writers continue to comment on the prevalence of this custom in southeast Asia. Thereafter nothing is said about it, and no trace of the practice seems to remain today. There seems to be hardly any doubt that it once existed, but has now died out.' (Lach 1965:553.)

De Coutre's spelling *bunchol* dient bij nader inzien niet achteloos van tafel geveegd te worden. Ruim een half jaar nadat de tekst van dit artikel bij de Redactie van dit tijdschrift was ingeleverd, trof ik in een niet frequent geraadpleegde editie van Couto's vijfde *Década* de pluralis-vorm *buchôs* aan, waarvan het Portugese taalgevoel ogenblikkelijk de enkelvoudige vorm *buchol* afleidt.

Portugal had in de 16e en 17e eeuw aan drie officieel benoemde historici de opdracht gegeven de geschiedenis der nationale expansie in Azië te boekstaven. Achtereenvolgens waren dat João de Barros, Diogo do Couto en António Bocarro. Hun in decennia ingedeelde collectieve arbeid draagt de titel: *Aziatische decaden van de wapenfeiten der Portugezen bij de verovering en ontdekking der in het Oosten liggende landen en zeeën*. De vijfde door Couto geschreven *Década* verscheen in Lissabon in 1612, en in herdruk – eveneens in Lissabon – in 1736 en 1779/80. Dankzij een moderne facsimile-editie is de laatstgenoemde herdruk de meest toegankelijke uitgave van de vijfde *Década* geworden. In het tweede volume treft men op pp. 1-10 hoofdstuk 1 van boek 6 aan, dat de titel draagt: *Over de Burmese koninkrijken, en over de zeden en gebruiken van al die heidenen*. Men zal daar tevergeefs naar bungkal-meldingen zoeken. Het is echter bekend dat de gedrukte *Década's* aan officiële censuur onderworpen werden, en dat de censor bij herhaling politiek, moreel en religieus gevoelige passages verwijderde.

In de Universiteitsbibliotheek te Leiden is echter een handschrift van Couto's vijfde *Década* uit het begin van de 17e eeuw bewaard gebleven, dat niet gecensureerd werd. Deze versie werd door Marcus de Jong in 1937 in Coimbra uitgegeven. Het vermelde Hoofdstuk 1 uit Boek 6 bevindt zich op pp. 367-373 van die editie, en daarin treft men een tot dusverre veronachtzaamde maar hoogst belangwekkende bungkal-passage aan. Zij mag in dit artikel niet achterwege blijven. In Nederlandse vertaling luidt die tekst als volgt:

'En tot besluit van de beschrijving van die heidense zeden vermelden wij nog dat alle inwoners der zojuist genoemde gebieden, maar vooral de vrouwen, zeer wellustig van aard zijn. De mannen dragen drie tot vier rinkelbellen in de penis, die *buchôs* genoemd worden. Daartoe snijden zij de voorhuid open, schuiven de bellen erachter, en door de wond dicht te naaien blijven zij er voorgoed zitten. Die

barbariteit werd in het koninkrijk Siam uitgevonden, en volgens zeggen door een vorst opgelegd om de "onzegbare schande" [sodomie] tegen te gaan, maar anderen beweren dat zij door een wulpse koningin bevolen werden om redenen die de eerbaarheid niet vermag uiteen te zetten. De waarheid is dat men de oorsprong van het gebruik niet kent. Die rinkelbellen staan godsdienstig in zo'n hoog aanzien dat een dode die ze niet blijkt te hebben niet begraven wordt, maar als geëxcommuniceerde op de mestvaalt eindigt. Alleen een vorst mag ze niet dragen. De reden konden ze ons niet zeggen, omdat zij de meeste rites meer uit gewoonte dan uit overtuiging volgen, maar zodra een kroonprins tot vorst verheven wordt, halen zij zijn uiteraard nog aanwezige bellen weg.'

Postludium

Een bebungkalde rijkaard uit Siam
 Wipte welluidend zijn bij-vlam.
 Ik moest nog wat kwijt
 Sprak de Croesus verblijd
 Op 't moment dat hij klepelend klaarkwam.

BIBLIOGRAFIE

- Bracciolini, Poggio, en Ludovico de Varthema, 1963, *Travellers in disguise; Narratives of Eastern travel; English translations by John Winter Jones; Revised, with an introduction, by Lincoln Davis Hammond*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
- Brown, Donald E., James W. Edwards en Ruth P. Moore, 1988, *The penis inserts of Southeast Asia; An annotated bibliography with an overview and comparative perspectives*. Berkeley: University of California. [Center for South and Southeast Asian Studies, Occasional Paper 15.]
- Couto, Diogo do, 1937, *Década quinta da 'Ásia'. Texte inédit, publié d'après un manuscrit de la Bibliothèque de l'Université de Leyde par Marcus de Jong*. Coimbra: Biblioteca da Universidade.
- Coutre, Jacques de, 1988, *Aziatische omzwervingen; Het leven van Jacques de Coutre, een Brugs diamanthandelaar; [Vertaald en ingeleid door] Johan Verberckmoes en Eddy Stols*. Berchem: EPO.
- , 1989, *Como remediar o Estado da Índia? Being the Appendices of the 'Vida de Jacques de Coutre', Biblioteca Nacional, Madrid, manuscript 2780; Edited with an introduction, notes and index by B.N. Teensma*. Leiden: Centre for the History of European Expansion. [Intercontinenta 10.]
- , 1991, *Andanzas asiáticas. Edición de Eddy Stols, B. Teensma, etc.* Madrid: Historia 16.
- Fischer, H.W., 1914, *Catalogus van 's Rijks Ethnographisch Museum. Deel 8. Bataklanden*. Leiden: Brill.
- Fitch, Ralph, 1706, *Aanmerklyke reys gedaan van anno 1583 tot 1591 na Ormus, Goa, Cambaya, Bacola, Chonderi, Pegu, Jamahay in Siam, en weer na Pegu; . . . Nu aldereerst uyt het Engelsch vertaald; Met schoone figuren en een volkomen register*. Leyden: Pieter Van der Aa.
- Foreest, H.A. van, en A. de Booy, 1980, *De vierde schipvaart der Nederlanders naar Oost-Indië onder Jacob Wilkens en Jacob van Neck, 1599-1604. Deel 1. 's-Gravenhage: Nijhoff*. [Werken uitgegeven door de Linschoten Vereeniging 82.]
- Herbert, Thomas, 1677, *Some yeares travels into Africa & Asia the Great, especially describing the famous empires of Persia and Industani, as also divers other kingdoms in the Oriental Indies and iles adjacent. 3rd edition, further enlarged*. London.

- Lach, Donald F., 1965, *Asia in the making of Europe. 1. The century of discovery*. Chicago/London: The University of Chicago Press.
- Linschoten, Jan Huygen van, 1910, *Itinerario, voyage ofte schipvaart naer Oost ofte Portugaels Indië, 1579-1592; uitgegeven door H. Kern. Deel 1*. 's-Gravenhage: Nijhoff. [Werken uitgegeven door de Linschoten Vereeniging 2.]
- Ma Huan, 1970, *Ying-yai sheng-lan; The overall survey of the ocean's shores (1433); Translated from the Chinese text edited by Feng Ch'eng-Chün with introduction, notes and appendices by J.V.G. Mills*. Cambridge: University Press. [Hakluyt Society, extra series 42.]
- Silva, António de Morais, 1950, *Grande dicionário da língua portuguesa. Volume 2. 10a edição, revista, corrigida, muito aumentada e actualizada... por Augusto Moreno, Cardoso Júnior e José Pedro Machado*. Lisboa: Confluência.
- Teensma, B.N., 1990, 'Het Aziatisch reliktoerisme van Jacques de Coutre', *Een gulden kleinood, Liber Amicorum D. Goudsmit*. Apeldoorn: Garant, pp. 271-284.
- Tuuk, H.N. van der, 1861, *Bataksch-Nederduitsch woordenboek; in dienst en op kosten van het Nederlandsch Bijbelgenootschap vervaardigd; Met eenige verklarende platen*. Amsterdam: Muller.
- , 1962, *De pen in gal gedoopt; Brieven en documenten, verzameld en ingeleid door R. Nieuwenhuys*. Amsterdam: van Oorschot. [Stoa-reeks.]
- Valentijn, François, 1726, *Keurlijke beschrijving van Choromandel, Pegu, Arrakan, Bengale, Mocha . . .; Met de zaaken tot alle de voornoemde rijken en landen behoorende; Met veele prentverbeeldingen en landkaarten opgeheldert. Deel 5*. Dordrecht: van Braam; Amsterdam: Onder de Linden.
- Wilken, G.A., 1885, 'De besnijdenis bij de volken van den Indischen Archipel', *Bijdragen tot de Taal-, Land- en Volkenkunde van Nederlandsch-Indië* 4-10:165-206.

APPENDIX

Een recente peniele jade-implantatie in Nederland

J.-P.A. Nicolai (plastisch chirurg)

Een Maleisische man van 35 jaar oud meldde zich in 1985 in een Nederlands ziekenhuis bij de chirurg Wegdam met het verzoek een jade kraal in de penis te implanteren. Deze was eerder in het buitenland geïmplanteerd, maar na een fase van ontsteking uitgestoten. Het betrof een familiestuk, dat al vele generaties 'meeding' en telkens bij overlijden werd verwijderd. In Singapore zouden dit soort kralen al op 17-jarige leeftijd (voor \$ 900!) worden geïmplanteerd, hoewel het nut voornamelijk zou bestaan uit potentieverhoging op oudere leeftijd. Zelf geloofde de man niet zo in deze magische kracht; hij had zich aangediend op aandringen van zijn vader, die hem de jade-kraal uit de familiebezittingen gegeven had.

De patiënt haalde de kraal uit zijn borstzak tevoorschijn, overhandigde hem aan de chirurg en wees de juiste plaats van bestemming aan. Nadat de nog resterende ontstekingsverschijnselen waren genezen, werd na enig wikken en wegen besloten tot operatie. [. . .]

Bij de controle zes weken na de operatie bleek de wond goed genezen en de kraal op zijn plaats. De patiënt of althans zijn vader, was tevreden over het resultaat, nam afscheid en is tot op heden niet meer verschenen.

Bennekom, 13.08.1990